

Taalfaciliteiten

Een nuttig instrument voor het taalbeleid van de EU?

Nick Vliegen

Masterproef aangeboden tot het verkrijgen van de graad van Master in de Europese Studies

Promotor: Prof. Dr. Kris Van den Branden

Academiejaar 2015-2016

11 170 woorden

Dankwoord

In dit dankwoord wil ik me richten naar de personen die de totstandkoming van deze thesis mogelijk gemaakt hebben.

Allereerst gaat mijn welgemeende dank naar mijn promotor, Professor Van den Branden, die me doorheen het hele proces met raad en daad bijstond. Zonder zijn vele adviezen zou dit werkstuk nooit het huidige niveau gehaald hebben.

Hiernaast wil ik graag de respondenten van de interviews bedanken voor hun vrijwillige deelname, het vrijmaken van hun tijd en de grondige antwoorden.

Tot slot wil ik de steun van het thuisfront vermelden. Mijn ouders en mijn vriendin stonden gedurende het hele jaar klaar voor de nodige morele steun.

Nick Vliegen

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1 Wat zijn taalfaciliteiten?	7
2 Hoe kwamen de Belgische taalfaciliteiten tot stand?	8
2.1 Taalstrijd in een onafhankelijk België	8
2.2 Duits wordt een officiële taal	11
2.3 Creatie van de taalgebieden en nood aan faciliteiten	12
2.3.1 De Brusselse Rand	14
2.3.2 Voeren: een burgemeesterskwestie van nationaal belang	17
2.3.3 Andere faciliteitengemeenten	19
3 Visie van de EU op taal	20
3.1 Beleid naar lidstaten	20
3.2 Beleid in eigen instellingen	24
4 Methodologie en kernvragen	26
5 Interviews kenners taalfaciliteiten in België	30
5.1 Waarom bestaan de faciliteiten nog?	30
5.2 Waren de faciliteiten nuttig?	31
5.3 Zijn er verschillen tussen de faciliteitengemeenten onderling?	32
5.4 Uitbreiding faciliteiten?	32
5.5 Toekomst van de faciliteiten	33
6 Faciliteiten als onderdeel van Europese taalpolitiek?	34
7 Persoonlijke reflectie	37
8 Algemene Conclusie	40
Bibliografie	43
Internetbronnen	44

Inleiding

In verscheidenheid verenigd, dat is het motto van de EU. Het domein waarin die verscheidenheid op de meest duidelijke manier aanwezig is, zou wel eens dat van meertaligheid kunnen zijn. Binnen de Unie worden er enorm veel verschillende talen gesproken. Het doel van deze thesis is nagaan of de communicatie binnen de EU efficiënter kan verlopen zonder daarbij het fundamentele aspect van de Europese verscheidenheid uit het oog te verliezen. De Europese integratie met het daarbij horende vrije verkeer van personen, goederen en diensten heeft ons in staat gesteld makkelijker te reizen en werken binnen de Unie. Hierdoor kunnen inwoners van de EU sneller en meer in contact komen met andere talen. Dit kan zorgen voor communicatieproblemen wanneer er tussen mensen uit twee verschillende lidstaten geen gemeenschappelijke taal voor handen is. In een studie uitgevoerd door de Europese Commissie wordt onderschreven dat taal- en cultuurbarrières belangrijke factoren zijn in de vooralsnog gelimiteerde geografische mobiliteit van EU burgers (Bonin et al. 2008: 9). In deze thesis onderzoeken we of een politiek van taalfaciliteiten een rol kan spelen in het oplossen van dit cruciale probleem.

De taalfaciliteiten zijn een typisch Belgisch fenomeen ontstaan in de jaren '60 en vandaag nog steeds aanwezig in 27 gemeenten en steden. In een eerste fase zal onderzocht worden wat taalfaciliteiten precies zijn en hoe ze in België tot stand kwamen binnen een zeer ingewikkelde beleidsmatige context. Hiernaast zal geschetst worden wat er de dag van vandaag de voor- en nadelen van zijn. Dit gebeurt aan de hand van een aantal interviews met personen die er elke dag van dichtbij mee te maken hebben, zoals de burgemeesters van de faciliteitengemeenten zelf, maar ook mensen uit de academische wereld. Bovendien zal ook worden nagegaan hoe de huidige taalpolitiek van de EU in elkaar zit, hiervoor had ik een interview met een Europarlementslid. In het laatste deel van deze masterproef zal dan bekeken worden of een politiek van taalfaciliteiten een nuttig instrument zou kunnen zijn binnen het beleid van een Europese Unie waar interne migratie almaar lijkt toe te nemen, maar tegelijkertijd communicatieproblemen deze mobiliteit afremmen. In de interne markt is meer arbeidsmobiliteit wenselijk om ze optimaal te laten werken en om een beter

economisch evenwicht te bekomen tussen de verschillende regio's. Of een systeem dat zijn oorsprong vindt in België hierin een rol kan spelen is de centrale vraag waar deze masterproef rond opgebouwd is.

1 Wat zijn taalfaciliteiten?

Ten eerste is het belangrijk om het begrip “taalfaciliteiten” grondig te omschrijven en af te bakenen. We zouden taalfaciliteiten het best kunnen definiëren als wettelijke uitzonderingen op een bestaand (eentalig) taalbeleid in een bepaald gebied. Concreet houdt dit in dat inwoners van dit gebied bij contact met overheidsdiensten niet alleen de lokale bestuurstaal kunnen gebruiken, maar dat er ook de mogelijkheid is om een andere “gefaciliteerde” landstaal te hanteren. Taalfaciliteiten geven inwoners dus het recht om de autoriteiten aan te spreken in die andere taal. Ook moet het antwoord vanwege de overheid in die specifieke taal zijn. Dit wil echter niet zeggen dat we daarom het gebied waarin deze regels van toepassing zijn als tweetalig moeten beschouwen. Een belangrijk verschil met een tweetalig gebied is dat in een zone waar faciliteiten gelden, die taalfaciliteiten altijd uitdrukkelijk aangevraagd moeten worden door de inwoners. Verder zijn ze ook beperkt tot overheidsdiensten en eventueel onderwijs en cultuur (Ceuleers, Eyckmans, De Smet 2015: 64). Het gebruik van de term “taalfaciliteiten” zal doorheen de hele masterproef terugverwijzen naar deze algemene definitie.

2 Hoe kwamen de Belgische taalfaciliteiten tot stand?

België staat sinds jaar en dag bekend als een linguïstisch heterogeen gebied waar drie officiële talen gesproken worden en plaatselijke dialecten op heel wat plaatsen nog lang niet uitgestorven zijn. Het koninkrijk België bestaat uit drie gewesten en drie gemeenschappen die elkaar deels overlappen: Het gewest Vlaanderen komt grotendeels overeen met de Nederlandstalige Gemeenschap (enkel Brussel behoort niet tot het gewest), Het Waalse gewest omvat de volledige Duitstalige gemeenschap en bijna de hele Franstalige gemeenschap (Brussel is opnieuw de uitzondering), en tot slot is er nog het Brussels hoofdstedelijk gewest, waarin twee gemeenschappen (de Nederlandstalige en de Franstalige) overlappen. Politieke bevoegdheden in België zijn hierdoor verdeeld over het federale niveau, de gewesten en de gemeenschappen. Als we de officiële taal als uitgangspunt nemen, kunnen we het land onderverdelen in vier verschillende taalregio's: Vlaanderen (Nederlands), Franstalig Wallonië (Frans), de Oostkantons (Duits) en Brussel (tweetalig: Frans en Nederlands). Aan deze min of meer duidelijke taalindeling en de heterogeniteit als geheel die we vandaag zien, ging een zeer lange evolutie vooraf die in zekere zin al begint in het oude Rome: de taalgrens scheidt immers de Germaanse van de Romaanse dialecten en loopt dwars door het huidige België. Omdat een volledige beschrijving van de taalkundige evolutie van het gebied dat nu België heet niet past binnen het bestek van deze paper, zal het verhaal beginnen bij de Belgische Revolutie van 1830.

2.1 Taalstrijd in een onafhankelijk België

**“Aan wie behoort het strand
de duinen en de zee,
de wolken en de zon?
't Casino heeft zijn fans
geluierd in het Frans!”
(uit “Zeven volkse plagen”, D. Bogaert)**

België werd onafhankelijk van het Koninkrijk der Nederlanden in 1830 als een parlementaire en constitutionele monarchie. Het was aanvankelijk geen federatie, maar een unitaire staat. Eén van de aanleidingen voor de revolutie was taalkundig van aard: De Nederlandse koning Willem I zorgde ervoor dat het Nederlands de enige officiële taal werd, wat niet in goede aarde viel bij de Franstaligen binnen het koninkrijk die zich voornamelijk in Wallonië bevonden, maar ook in de hogere kringen in Vlaanderen. Initieel was België dus een unitaire staat en de grondwet van 1831 gaf “linguïstische vrijheid” aan (Willemyns 2002: 37). In het dagelijkse leven was het echter de Franssprekende Waalse en Vlaamse bourgeoisie die de macht naar zich toegetrokken had en over het land regeerde. Een gevolg hiervan was dat er binnen het overheidsapparaat bijna uitsluitend Franstalige ambtenaren aangesteld werden. Ook het onderwijs, religie en rechtshandelingen waren verfranst. De Nederlandstalige meerderheid in Vlaanderen voelde zich tijdens de 19e eeuw onderdrukt. Hierdoor ontstond er in Vlaanderen een situatie van diglossie, zoals omschreven door Ferguson (1959: 325): het Nederlands werd verdrongen naar de privésfeer, terwijl het Frans de taal was van het publieke leven waarmee hogere doelen bereikt konden worden. De Vlaamse Beweging stond op om te ijveren voor gelijke rechten voor beide talen.

Een eerste periode die we kunnen onderscheiden na de onafhankelijkheid (1830-1870) was voor het Nederlands in België vooral een periode van overleven. Veel Vlamingen voelden zich miskend in de nieuwe staat en dit werkte het Vlaams-nationalisme in de hand. Economisch en cultureel had Vlaanderen grote achterstand op het meer geïndustrialiseerde en rijkere Wallonië (van Haegendoorn 1983: 32). In deze periode waren ook zowat alle stemgerechtigden Franstalig, dit verzwakte de positie van de Vlaamse arbeiders in de middenklasse aanzienlijk, want ze hadden geen politieke inspraak. De taalstrijd in België, en in vele andere landen, werd hierdoor dan ook aanvankelijk aangevoerd door taalkundigen en onderwijzers. Vaak waren zij overtuigde Belgicisten die ijverden voor de erkenning van het Nederlands in het publieke domein. Hierbij moet worden opgemerkt dat er in deze periode in Vlaanderen nog geen volwaardige standaardtaal was. Binnen de Vlaamse Beweging woedde er een interne strijd tussen enerzijds de particularisten, die een nieuwe Vlaamse standaardtaal in het leven wilden roepen, en anderzijds de integrationisten, die zoveel mogelijk wilden

aansluiten bij de Nederlandse standaardtaal van het noorden. Uiteindelijk gebeurde dit laatste (Freie Universität Berlin 2014).

Gedurende de late 19^e eeuw kwam de Vlaamse Beweging stilaan in een politieke fase en won het Nederlands door nieuwe wetten geleidelijk aan kracht. Een eerste belangrijke wet werd gestemd in 1878: vanaf nu ging in Vlaanderen de taalvrijheid van de burger voor die van de ambtenaar (van Velthoven 2011: 95). In de praktijk werd het echter al snel duidelijk dat het Nederlands van zeer veel ambtenaren te slecht was en niet verbeterde, omdat de interne diensttaal niet opgenomen werd in de wet. Een volgende mijlpaal werd bereikt in 1883, toen het middelbaar onderwijs in Vlaanderen Nederlandstalig werd voor de meeste vakken. Uiteindelijk, in 1898, kwam er de “gelijkheidswet” die stelde dat de Vlaamse wetteksten dezelfde rechtsgeldigheid hebben als de Franse (van Haegendoorn 1983: 50). Deze wet kon er enkel komen, omdat er ook op politiek vlak belangrijke verschuivingen plaatsgevonden hadden: de Vlaamse mannelijke middenklasse mocht gaan stemmen en de vakbonden waren sterker geworden (van de Craen en Willemyns 1988: 50). Op economisch en sociaal vlak was de zwaarste Vlaamse armoede nu definitief achter de rug. Bovendien kwam er een zware klap voor het Franse prestige na de verloren oorlog van 1870-71 tegen Pruisen. Toch was in de praktijk het Nederlands nog steeds een tweederangstaal, omdat de inhoud van deze eerste wetten niet verregaand genoeg was. De gelijkheidswet was niet meer dan een symbool dat aangaf dat België geen eentalige Franssprekende staat meer was. Van de ambtenaren waren er maar weinig die het Nederlands machtig waren, waardoor het Frans toch de facto de enige officiële taal in België bleef.

De eerste Wereldoorlog was een kantelpunt in de geschiedenis, ook voor het statuut van het Nederlands in België. Gaandeweg gingen de Vlamingen van een loyaliteit aan België naar een uitgesproken activisme voor meer linguïstische rechten, wat blijkt uit de leuze “*Hier ons bloed- wanneer ons recht?*” die gebruikt werd door Vlaamse soldaten (van Haegendoorn 1983: 58). Na de Grote Oorlog was er een tijdelijke verlamming van de Vlaamse Beweging, niet in het minst door het herwonnen prestige in Frankrijk door het verslaan van het Duitse Keizerrijk. Het duurde tot in de jaren '30 vooraleer er nieuwe grote taalwetten gestemd werden, waarvan enkel de wet op het taalgebruik in het gerecht sluitend was. Deze wetten kwamen er omwille van verschillende redenen. Economisch

was er in Vlaanderen een opleving die in schril contrast stond met de teloorgang van de metaalindustrie in Wallonië. Verder speelde ook de invoering van het algemeen enkelvoudig stemrecht hierin een rol.

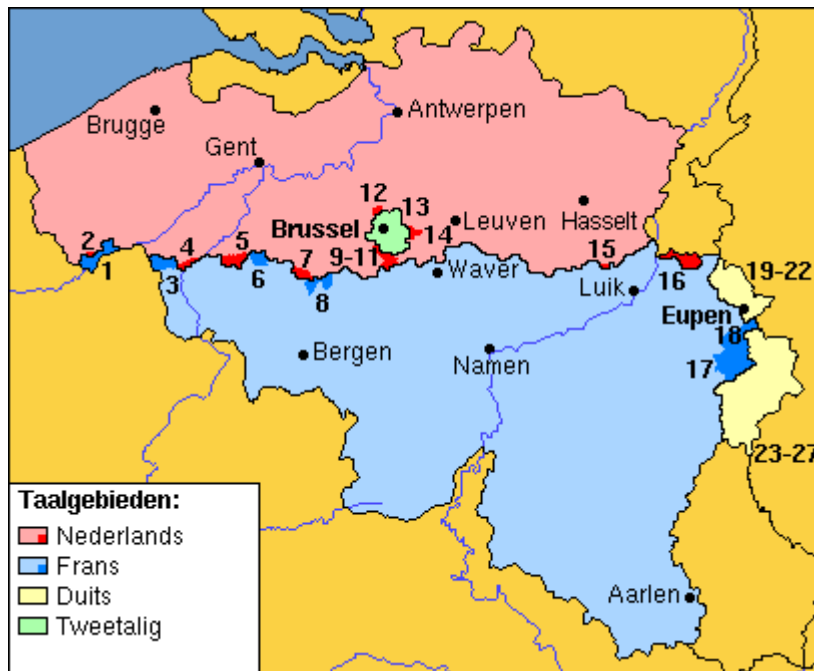
2.2 Duits wordt een officiële taal

Bijna alle voorgaande ontwikkelingen voltrokken zich voordat het Duits in België geïntroduceerd werd. Na de Eerste Wereldoorlog, waarin Duitsland de Belgische neutraliteit schond, verlangden de Belgen naar een “vergoeding” voor de geleden schade. In het Verdrag van Versailles uit 1919 werd vastgelegd dat de Duitse districten Eupen en Malmedy mochten geannexeerd worden door België, maar enkel na een volksraadpleging. Deze raadpleging verliep niet zoals gewenst en de inwoners van het nieuwe deel van België ijverden voor een nieuwe, eerlijke volksraadpleging. In tussentijd werd het Duitstalige deel door de Belgische politiek grotendeels genegeerd, de regering probeerde het zelfs terug te verkopen aan Duitsland in 1926. Na de woelige periode van de Tweede Wereldoorlog, waarna vele Duitstalige Belgen (onterecht) veroordeeld werden voor collaboratie, moest assimilatie de oplossing worden. Initieel was de Belgische politiek terughoudend in het geven van teveel autonomie aan de Duitstaligen, maar langzamerhand verkregen de Duitstalige Belgen toch steeds meer taalrechten. Dit proces kwam in een stroomversnelling in 1970, toen bij het vastleggen van de taalgemeenschappen het Duitstalige deel een aparte gemeenschap werd. Concreet houdt dit in dat het Duits een officiële taal werd in België en dat beslissingen over belangrijke sociale bevoegdheden zoals onderwijs genomen kunnen worden door de Duitstaligen zelf. De overdracht van bevoegdheden van het Waals gewest naar de Duitstalige gemeenschap gaat door tot op vandaag, onder meer woningbouw en ruimtelijke ordening staan bovenaan het verlanglijstje van de Duitstalige Gemeenschap (Duitstalige Gemeenschap 2015).

2.3 Creatie van de taalgebieden en nood aan faciliteiten

**“Hoogstens zouden wij een strikt in de tijd beperkt overgangsregime kunnen aanvaarden dat zo spoedig mogelijk moet leiden tot gezonde en normale toestanden”
(F. Van der Elst over taalfaciliteiten in de kamer, 1962)**

In 1921 werden de eerste stappen gezet om België linguïstisch te verdelen volgens het territorialiteitsprincipe. Dit houdt in dat de taal die de meerderheid van de bevolking in een gebied spreekt de officiële taal zou worden in die bepaalde regio. Met andere woorden, de streektaal wordt de bestuurstaal. Hier werd dus voorgoed afgezien van een unitair tweetalig België. Volgens Willemyns (2002: 37) worden in deze periode de sociale en politieke tegenstellingen tussen noord en zuid extra in de verf gezet. Er was dan ook veel politiek duw- en trekwerk nodig om uiteindelijk alle gemeenten bij een gebied onder te verdelen. Elke tien jaar werden er volkstellingen gehouden. Aan deze historie van volkstellingen kwam uiteindelijk een einde in 1963, toen de taalgrens, die de Germaanse en Romaanse talen al scheidt sinds de Oudheid, bij wet vastgelegd werd. Bij deze vastlegging waren er echter problemen. In een aantal gemeenten woonde immers een grote linguïstische minderheidsgroep. Om aan deze groepen tegemoet te komen werden de taalfaciliteiten als compromis in het leven geroepen als integratiebevorderende maatregel. Voor we verder ingaan op de totstandkoming volgt hieronder een kaartje dat aangeeft over welke regio's het gaat:

Bovenstaande kaart laat zien dat er in België 27 gemeenten zijn waar momenteel taalfaciliteiten mogelijk zijn. We kunnen deze gemeenten onderverdelen in een aantal groepen. Ten eerste zijn er de gebieden die in 1963 overgeheveld zijn van het ene gewest naar het andere: Komen-Waasten (1) is Franstalig met faciliteiten voor het Nederlands en Voeren (16) is Nederlandstalig met faciliteiten voor het Frans. Verder zijn alle rode gebieden Nederlandstalige grensgemeenten die faciliteiten aanbieden voor het Frans. In de blauwe gebieden gebeurt net het omgekeerde, behalve in Malmédy (17) en Waimés (18) in het oosten van het land, waar de faciliteiten geldig zijn voor het Duits. Tot slot zijn er nog de geelgekleurde Duitstalige gebieden die allemaal faciliteiten aanbieden voor het Frans. Over de duur van de taalfaciliteiten is men het niet eens: de Vlaamse interpretatie is dat ze tijdelijk zijn en zouden moeten uitdoven als het integratieproces verder staat. De overwegend Waalse visie is dat ze niet beperkt zijn in de tijd. De Vlaamse visie werd bevestigd door de omzendbrief Peeters van 1997 die naar alle Vlaamse faciliteitengemeenten gestuurd is. De omzendbrief benadrukte dat het Nederlands in Vlaanderen altijd voorrang krijgt en dat de faciliteiten uitzonderlijk zijn en aangevraagd moeten worden. Er werd benadrukt dat ze integratiebevorderend zijn en daardoor moeten uitdoven en dat lokale besturen enkel mogen vergaderen in het Nederlands (Koppen et al. 2002: 203).

Het ondertussen industrieel geavanceerde Vlaanderen wilde meer sociale en culturele bevoegdheden voor de eigen regio en kreeg die door de eerste staatshervorming van 1970 waarin de drie cultuurgemeenschappen in het leven geroepen werden. Zo veranderde België geleidelijk aan naar een federatie, niet enkel van gewesten, maar ook van gemeenschappen. Vanaf nu was het niet meer mogelijk de hoofdtal in een gebied te veranderen, daarvoor was immers een constitutionele aanpassing nodig met meerderheden uit beide taalgebieden in het parlement (Willemyns 2002: 40). In zekere zin creëerde de wet dus toch enige gemoedsrust, al waren er hierop enkele uitzonderingen: In de Brusselse Rand zijn er tot op de dag van vandaag communautaire spanningen, denk hierbij maar aan de recente burgemeesterskwesie in Linkebeek. Verder is er ook nog de opmerkelijke status van de Voerstreek, vooral na 1963.

2.3.1 De Brusselse Rand

Ongeveer de helft van de Vlaamse faciliteitengemeenten bevindt zich in de rand rond Brussel. In deze streek was (en is) het Nederlands de bestuurstaal, maar diezelfde taal had ook een lagere sociale status dan het Frans. De massale uitwijking van Franstalige Brusselaars naar het platteland in de Vlaamse Rand had als gevolg dat het Nederlandstalige karakter van deze gemeenten in het gedrang kwam. Het kwam er in het besluitvormingsproces omtrent de vastlegging van de taalgrens in 1963 op neer te beslissen of het Franse taalgebied zich mocht uitbreiden en er zich dus grenscorrecties moesten voordoen of dat de lagere statustaal zich moest handhaven en wettelijke aanpassingen afdwingen (Witte 1993: 169). Een extra bemoeilijkende factor was het feit dat de hogere klasse van de Vlaamse autochtone bevolking ook voor een groot deel verfranst was en dat de Brusselse inwijkelingen economisch zeer interessant waren. Het Frans kreeg zo dus ook een economische waarde. Uiteindelijk leefden de twee gemeenschappen zo goed als volledig naast elkaar, zonder veel connectie. Er ontstonden verschillende drukkingsgroepen. Een aantal daarvan stelde dat suburbanisatie niet tegen te houden was en dat Brussel beter vroeg dan laat zou uitbreiden naar de omliggende gebieden; deze groepen werden gesteund door veel Franstalige Brusselse politici (Witte 1993: 176). Uiteraard ging de Vlaamse Beweging hier tegenin. Het nieuwe Vlaanderen met een eerste generatie

hoogopgeleiden die Nederlandstalig onderwijs hadden genoten en een snel groeiende tertiaire sector stond nu heel wat sterker dan decennia voordien. Eén van de eisen was een duidelijke afbakening van het tweetalige Brussel. Hierbij kregen ze steun vanuit de Vlaams-nationalistische Volksunie. Toch moet hieraan worden toegevoegd dat het unitarisme toen nog zeer verspreid was binnen alle partijen. De unitaire Belgische staat leek een evidentie: de taalstrijd moest zo snel mogelijk opgelost worden om de weg vrij te maken voor de aanpak van de veel belangrijkere sociaal-economische problemen (Witte 1993: 184).

De taalstrijd kon dus drie richtingen uit: Brussel strikt afbakenen, Brussel laten uitbreiden in de Vlaamse rand of een compromis tussen territorialiteit en personaliteit. De besluitvorming die alle actoren met elkaar moest verzoenen werd hierdoor moeilijk en het is niet mogelijk om hierop in detail in te gaan binnen het bestek van deze thesis. Het uiteindelijke voorstel van Vanden Boeynants was een faciliteitenstelsel zonder reciprociteit. Dit viel vooral bij Franstaligen en Brusselaars, die wilden dat de taalstrijd voor eens en altijd opgelost werd, niet in goede aarde en leidde zelfs tot de val van de regering op 2 juli 1963 (Witte 1993: 202). Drie dagen later trok een delegatie toppolitici zich terug in Hertoginnedal om de invloed van drukkingsgroepen te verminderen. Er werd een (allerlaatste unitair) akkoord bereikt. Zowel de Nederlandstaligen als de Franstaligen deden toegevingen en voelden zich bekocht door compromissen die beïnvloed waren door de enorme tijdsdruk en de talrijke tegenstellingen, zelfs binnen partijen. Over bepaalde punten bestaat nog tot op de dag van vandaag verwarring, bijvoorbeeld over de duur van de faciliteitenperiode (Witte 1993: 207). Flaminganten waren niet erg blij met de nieuwe wet, ze spraken van een Franstalige olievlek die zich ondanks Franstalige toegevingen kan blijven uitbreiden binnen Vlaanderen (van Haegendoorn 1983: 146). Het territorialiteitsbeginsel werd met andere woorden strikt toegepast, maar voor sommigen niet strikt genoeg, omdat de faciliteiten er een element van personaliteit aan toevoegden.

Concreet zijn er zes gemeenten rond Brussel die een faciliteitenstatuut verkregen hebben, omdat er bij de laatste talentelling in 1947 meer dan 30 procent anderstaligen woonden: Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel en Wezenbeek-Oppem. Door de afschaffing van de talentellingen zijn

er op dit moment geen officiële cijfers meer over hoeveel inwoners Frans spreken in de verschillende randgemeenten. Uit lokale verkiezingsuitslagen kunnen we echter afleiden dat de verfransing is blijven toenemen, aangezien er bijna overal een Franstalige meerderheid is (documentatiecentrum de Vlaamse Rand 2009). Onderstaande tabel verscheen in *Brusselse Thema's 9* en geeft ons meer inzicht in de taalachtergrond van de inwoners van de faciliteitengemeenten en enkele andere randgemeenten die dienst doen als controle (Koppen 2002: 197):

GEMEENTE	NEDERLANDS	FRANS	TRAD. TWEETALIG	NIEUW TWEETALIG	ANDERE
Drogenbos	24,3%	46,6%	14,6%	8,7%	5,8%
Kraainem	15,8%	57,4%	7,9%	3,0%	15,8%
Linkebeek	19,6%	59,8%	10,3%	6,5%	3,7%
St-Gen-Rode	29,8%	45,2%	12,9%	5,6%	6,5%
Wemmel	30,3%	45,0%	11,0%	8,3%	5,5%
Wezembeek	12,1%	60,7%	15,0%	2,8%	9,3%
Faciliteitengemeenten	22,3%	52,2%	12,0%	5,8%	7,7%
Grimbergen	46,8%	26,6%	18,1%	2,1%	6,4%
St-P-Leeuw	58,7%	22,2%	11,4%	2,4%	5,4%
Tervuren	43,6%	24,8%	6,8%	3,4%	21,4%
Controlegemeenten	51,1%	24,1%	11,1%	2,6%	10,6%

Uit deze tabel blijkt dat in alle zes de faciliteitengemeenten meer mensen opgevoed zijn in het Frans dan in het Nederlands. Verder zien we ook dat de faciliteitengemeenten significant meer Franstalige inwoners hebben dan de andere randgemeenten (in de tabel controlegemeenten genoemd). Dit zou een argument zijn om te zeggen dat de faciliteiten een averechts effect hebben

gehad vanuit Vlaams perspectief, aangezien het gebruik van de Franse taal is toegenomen.

De taalfaciliteiten in deze zes gemeenten houden in dat inwoners in de communicatie met de gemeenten het Frans kunnen gebruiken en na aanvraag administratieve documenten ook in deze taal kunnen ontvangen. Verder kan er Franstalig kleuter- en lager onderwijs georganiseerd worden als minstens 16 gezinshoofden hierom vragen. Deze vraag is er in alle gemeenten gekomen, in Wezembeek-Oppeem en Sint Genesius-Rode is er naast een Franstalige gemeenteschool ook nog een Franstalige vrije basisschool. De leerlingenaantallen in deze scholen blijven de laatste jaren ongeveer constant. In totaal volgden 2 932 leerlingen in 2014 Franstalig kleuter- of basisonderwijs in de zes faciliteitengemeenten samen (documentatiecentrum de Vlaamse Rand 2015).

2.3.2 Voeren: een burgemeesterskwestie van nationaal belang

“Het is onze taak om ze (de faciliteiten) in bepaalde gemeenten geleidelijk aan minder algemeen te maken. Iets waar wij in Voeren sinds 2001 toch al in geslaagd zijn, lijkt mij. Dat kan door een correcte toepassing en niet door een uitbreidende toepassing die verkeerde “hoop” aanwakkert. Ik denk dat we op dat punt al grotendeels geslaagd zijn.”
(Huub Broers, burgemeester van Voeren, 2015)

De kleine Limburgse gemeente Voeren werd bij de vastlegging van de taalgrens in 1963 overgeheveld van de provincie Luik naar Limburg, waardoor het een exclave werd. De gebruikte omgangstaal bij het merendeel van de bevolking is altijd een Germaans (Plat-Diets) dialect geweest, dat uiteraard meer leek op het Nederlands dan het Frans. Toch had de verfransing, die eigenlijk in de 19^e en het begin van de 20ste eeuw in heel Vlaanderen aanwezig was, ook een zekere invloed op Voeren. In 1930 gaf nog 76,73 procent van de bevolking aan Nederlands te spreken, in 1947 was dit nog maar 37,53 procent, mede door de Franstalige druk (Fonteyn 1983: 33). Omdat Franstaligen en Vlamingen het niet eens geraakten over het statuut van Voeren na deze telling, werd de situatie in

Voeren (en enkel daar) niet bij wet, maar bij Koninklijk Besluit vastgelegd (Fonteyn 1983: 36). Hierdoor kwam Voeren voor het eerst los te staan van alle andere grensgemeenten. In de jaren '80 bracht de benoeming van Franstalig burgemeester José Happart grote politieke beroering met zich mee. De nieuwe burgemeester sprak immers zeer gebrekkig Nederlands en voldeed dus niet aan de vereisten om een Vlaamse gemeente te besturen. De provincie Limburg besloot hem af te zetten als burgemeester, een beslissing waartegen Happart zelf in beroep ging. Na 5 jaar vol procedures en de facto burgemeesterschap van Happart kwam de kwestie op de tafel van de federale regering te liggen. Ook zij kwamen er niet uit en de problemen in de kleine plattelandsgemeente deden zelfs de regering vallen.

Na de overheveling was er al een duidelijke verschuiving gaande van verfransing naar vernederlandsing. Zo kwam er bijvoorbeeld in 1968 een volledig Nederlandstalige secundaire school die beheerd wordt door de provincie. De Vlaamse partij *Voerbelangen* kon beetje bij beetje de overheersing van het Franstalige *Retour à Liège* (de partij van onder anderen Happart) ongedaan maken en omkeren. In 1976 stemde 63 procent nog Franstalig, in 2012 behaalde “Voerbelangen” exact hetzelfde percentage (Vlaanderenkiest.be 2012). De dag van vandaag lijkt de rust volledig teruggekeerd in Voeren. Burgemeester Broers vertelde me dat de wijzigende bevolkingssamenstelling slechts een deel van de verklaring is voor de overwinningen van *Voerbelangen*. Sinds 2000 krijgen EU-burgers het recht om te stemmen, waardoor alle Nederlanders die al in Voeren gevestigd waren, hun stem konden uitbrengen. De burgemeester schat in dat ongeveer 2/3 van die “nieuwe” stemmers voor *Voerbelangen* koos. Verder haalt hij het “kalmerend en meertalig” programma aan, aangevuld met financiële beloften die waargemaakt werden. Dit alles maakt dat op dit moment ook een deel van de Franstaligen in Voeren voor de partij van Broers kiest, waardoor een meerderheid van *Retour à Liège* verder weg lijkt dan ooit. Voeren is terug de rustige gemeente van weleer.

De aard van de faciliteiten in Voeren verschilt licht van die in de Brusselse Rand. De partij van burgemeester Broers gaat voor een geleidelijke uitdoving van de faciliteiten, zoals ze in Vlaanderen bedoeld waren (hierover meer in hoofdstuk 5). Er is ook nooit onderwijs in het Frans georganiseerd in deze gemeente. Uit persoonlijke ervaring kan ik wel meegeven dat de verschillende Nederlandstalige

basisschooltjes en de al genoemde secundaire school heel wat moeite doen om het Frans van de leerlingen op een hoog niveau te brengen. Zo wordt in de secundaire school in alle richtingen één (in sommige gevallen twee) uur meer Frans gegeven dan in diezelfde richtingen in de meeste andere Vlaamse scholen. Er is dagelijks de mogelijkheid tot vrijblijvende bijlessen en er worden geregeld taalbaden georganiseerd. In de basisschool begint de Franse les vanaf het derde leerjaar.

2.3.3 Andere faciliteitengemeenten

Na de twee voorgaande case studies over de Brusselse Rand en Voeren volgt hier een beschrijving van de andere faciliteitengemeenten. De twee hierboven besproken gebieden zijn relatief vaak in het nieuws gekomen omwille van bepaalde problemen rond de taalfaciliteiten. De andere faciliteitengemeenten komen zelden of nooit in opspraak. Dit kan verklaard worden door verschillende factoren. In de Franstalige faciliteitengemeenten lijken de Vlamingen zich vaker aan te passen aan het Franse taalregime of er alleszins geen gebruik meer van te maken. Zo is er ook geen vraag naar onderwijs in het Nederlands en kiezen ouders uit bijvoorbeeld Vloesberg of Edingen ervoor hun kinderen naar een Vlaamse school te sturen (Ceuleers, Eyckmans, De Smet 2015: 71). Ook in de Duitstalige gemeenten zijn er vrijwel nooit problemen. Dit kan mijns inziens te maken hebben met het feit dat vrijwel alle inwoners in die gemeenten zowel het Frans als het Duits machtig zijn.

Concluderend kunnen we stellen dat de taalfaciliteiten een doel vervuld hebben in de zin dat grote taalkundige minderheidsgroepen in hun eigen taal met de overheden kunnen communiceren. Het lijkt me een goede zaak dat zulke grote groepen gerespecteerd worden in hun taalkeuze, los van hoe vaak men er gebruik van wenst te maken. Of de faciliteiten daadwerkelijk de integratie hebben vergemakkelijkt, daarover zijn de meningen verdeeld. Zeker in de Brusselse Rand worden de faciliteiten vaak gezien als permanent verworven bescherming voor de Franstaligen, die zich daardoor nog meer zijn gaan vestigen in die gemeenten.

3 Visie van de EU op taal

**“Globalization and EU enlargement mean that languages from the whole of Europe are coming into ever closer contact.”
(Neil Kinnock, ex-vice voorzitter Europese Commissie)**

Om te onderzoeken of een taalbeleid rond faciliteiten een goed idee zou zijn voor Europa is het uiteraard ten eerste belangrijk om grondiger na te gaan wat de precieze taalpolitiek is die de EU op dit moment voert. Hiervoor moet een onderscheid gemaakt worden tussen enerzijds de taalpolitiek met betrekking tot (de burgers van) de lidstaten en anderzijds de taalpolitiek binnen de Europese instellingen zelf.

3.1 Beleid naar lidstaten

De taalpolitiek naar de lidstaten toe wordt gekenmerkt door een maximale inzet op meertaligheid, een belangrijk onderdeel van de Europese verscheidenheid die door de EU als troef wordt gezien. Op de Europese Top van 2002 in Barcelona werd vastgelegd dat elke Europeaan zijn of haar moedertaal en twee vreemde talen zou moeten beheersen. Deze meertaligheid probeert men in eerste instantie te bereiken door het invoeren van internationale programma's. *Erasmus+* is een programma van de Europese Commissie met als doel de bevordering van meertaligheid en taaldiversiteit bij jongeren. Het programma laat jongeren toe te werken of studeren in een ander land en is bijzonder populair onder studenten. Het *Creative Europe* programma ondersteunt meertaligheid op een geheel andere manier. Er wordt geld vrijgemaakt voor de ondertiteling en nasynchronisatie van audiovisuele werken, waardoor ze in heel de Unie vertoond kunnen worden in de originele taal (Europa Nu 2014).

Op 24 maart 2009 werd er door het Europese Parlement een resolutie goedgekeurd met de naam “Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment” (Europees Parlement 2009). In deze resolutie wordt benadrukt dat het van het grootste belang is dat de Europeanen verschillende talen leren. Enkel zo kunnen ze de grootste economische, culturele en sociale voordelen behalen.

In het akkoord staan enkele belangrijke punten met betrekking tot de strategie van de EU. Een eerste voornaam kenmerk van deze strategie is de absolute gelijkheid tussen alle officiële talen binnen de Unie. Verder is er een grote rol weggelegd voor het onderwijs. Het taalonderwijs moet verbeterd worden voor iedereen, maar zeker ook voor mensen die zich in een nieuwe lidstaat willen integreren. Hiernaast moet er ook meer plaats zijn in het onderwijs voor belangrijke minderheidstalen. Daarenboven wordt de mobiliteit van onderwijzend personeel aanbevolen. Opnieuw zien we dat de EU een reeks maatregelen aanbeveelt, maar dat er door de lidstaten zelf nog heel wat moet gedaan worden om deze concreet te maken en te implementeren in een beleid. De EU kan inzake onderwijs immers momenteel niet veel meer doen dan richtlijnen geven. Hieraan moet worden toegevoegd dat het meertalige beleid van Europa ingaat tegen de vaak eentalige regimes in de lidstaten. We kunnen dus concluderen dat de EU er alles aan doet wat binnen haar macht ligt om meertaligheid te promoten.

De lidstaten hebben echter nog steeds veel controle over hun eigen taalregime en onderwijssysteem. Toch zien we dat in heel Europa steeds meer belang lijkt te hechten aan taalonderwijs, zeker voor het Engels. Uit statistieken van Eurostat uit 2015 hieronder blijkt dat in de hogere jaren van het algemeen middelbaar onderwijs het Engels al op zeer grote schaal in alle lidstaten onderwezen wordt. Een aantal lidstaten realiseert zelfs de 100 procent. Hieruit zou men kunnen afleiden dat er momenteel in feite in de lidstaten wordt toegewerkt naar het hebben van één gemeenschappelijke taal in de EU. Dit is totaal het tegenovergestelde van wat de taalpolitiek van de EU beoogt. Tussen 2008 en 2013 is de proportie van studenten die twee of meer vreemde talen leerden zelfs licht afgenomen. Dit zou dus kunnen betekenen dat er in de nationale onderwijssystemen wel wordt ingezet op kennis van het Engels, maar minder op meertaligheid. Het onderwijs van twee andere grote talen binnen de EU (Frans en Duits) gaat licht achteruit.

	Upper secondary education (ISCED level 3 (general))						Proportion of students learning two or more languages at ISCED level 3 (general)	
	Pupils learning English in general programmes		Pupils learning French in general programmes		Pupils learning German in general programmes			
	2008	2013	2008	2013	2008	2013	2008	2013
EU-28	91.4	93.7	26.6	24.1	23.5	19.5	53.1	50.8
Belgium	94.0	95.4	48.3	49.0	28.5	27.9	87.9	88.9
Bulgaria	87.2	90.6	14.8	12.2	36.7	34.2	75.5	73.3
Czech Republic	100.0	95.1	22.9	17.5	58.3	55.7	100.0	93.9
Denmark	91.7	82.8	10.7	15.0	35.4	28.0	61.1	49.7
Germany	91.4	86.8	26.8	24.2	-	-	-	55.6
Estonia	96.2	96.0	6.9	6.4	39.2	29.6	97.7	92.7
Ireland	-	-	58.2	58.9	16.8	15.4	8.4	6.2
Greece	95.0	93.5	8.2	4.6	3.3	2.5	7.9	2.7
Spain	94.3	98.1	27.0	28.7	1.1	2.1	27.7	31.2
France	99.4	99.7	-	-	21.5	22.0	90.2	97.2
Croatia (*)	99.0	99.4	3.7	3.6	62.5	62.1	90.1	86.9
Italy	93.9	95.9	19.9	17.7	7.0	7.7	26.2	24.1
Cyprus	89.9	91.4	34.4	37.2	2.4	5.3	100.0	83.8
Latvia	96.6	98.6	4.0	5.8	30.4	28.9	76.0	81.9
Lithuania	88.1	94.4	4.4	3.2	22.6	10.2	54.1	41.2
Luxembourg	95.5	97.1	95.5	100.0	95.5	100.0	100.0	100.0
Hungary	78.0	81.8	6.6	5.8	49.4	45.4	43.1	46.1
Malta (*)	36.2	100.0	5.0	23.1	1.1	5.0	26.6	68.0
Netherlands	100.0	100.0	70.5	32.7	85.8	42.4	99.8	69.7
Austria (*)	98.5	99.6	42.5	35.3	-	-	68.2	64.1
Poland (*)	80.6	94.0	8.2	8.1	48.9	47.0	79.3	69.1
Portugal (*)	83.2	59.2	13.3	2.6	1.7	1.0	5.7	5.1
Romania	96.5	99.6	83.4	84.9	12.5	12.5	93.3	98.7
Slovenia	97.1	98.0	10.9	11.2	72.1	63.4	96.3	95.5
Slovakia	98.0	98.8	16.5	14.8	69.5	58.8	99.3	98.7
Finland	99.0	99.9	18.3	12.0	29.2	17.6	99.6	99.0
Sweden	99.9	100.0	20.8	18.3	27.6	22.2	91.3	81.2
United Kingdom	-	-	32.3	28.3	11.8	9.7	6.3	5.3
Iceland	73.4	70.8	15.0	11.3	26.4	22.3	63.7	60.1
Liechtenstein	-	100.0	-	100.0	-	-	-	100.0
Norway	97.9	43.1	15.2	10.1	24.2	21.9	100.0	-
FYR of Macedonia	-	98.4	-	27.2	-	22.5	-	52.6
Turkey (*)	86.2	-	1.1	-	14.3	-	7.6	-

(*) Refer to the internet metadata file (http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/educ_uoe_enr_esms.htm).

(*) Data for 2009 instead of 2008

(*) Proportion of students learning two or more languages: data for 2006 instead of 2008.

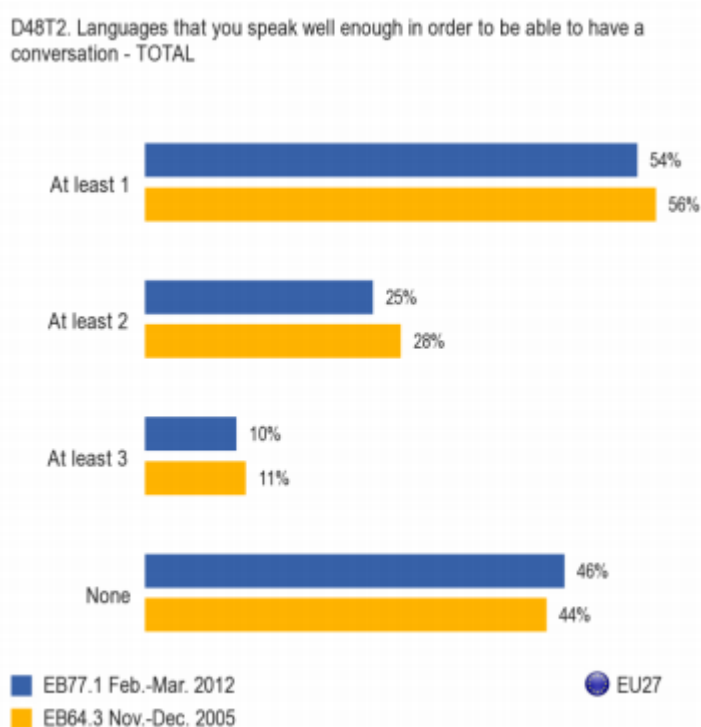
(*) Upper secondary education, English, French and German: data for 2007 instead of 2008

(*) Proportion of students learning two or more languages: data for 2007 instead of 2008.

Source: Eurostat (online data codes: educ_illang, educ_uoe_lang01, educ_thrfian and educ_uoe_lang02), Unesco Institute for Statistics (UIS), OECD

Naast de bovengenoemde projecten en aanbevelingen voor het onderwijs is er vanuit Europa ook aandacht voor de diverse minderheidstalen die binnen Europa gesproken worden. In deze context heeft de Raad van Europa, die overigens geen EU instelling is, in 1992 gezorgd voor het Charter voor regionale en Minderheidstalen dat ondertussen door de meeste, maar zeker niet alle, lidstaten van de EU ondertekend en geratificeerd werd. De ondertekenende lidstaten verbinden zich ertoe de minderheidstalen binnen hun grondgebied te beschermen. Hoe dat zou moeten gebeuren, wordt evenwel niet vermeld, waardoor critici het Charter wel eens zien als een maat voor niets, omdat het geen eenzijdige oplossing biedt voor het omgaan met minderheidstalen (Spolsky 2004: 124).

De EU probeert door de promotie van meertaligheid onder andere de geografische mobiliteit van de burgers aan te wakkeren. De resultaten die met het beleid rond meertaligheid gehaald worden, zijn echter vrij pover. Uit gegevens van Special Eurobarometer 386 (Europese Commissie 2012: 12) blijkt het volgende:

Deze cijfers van enkele jaren geleden geven aan dat iets meer dan de helft van de burgers van de toen nog 27 lidstaten 1 vreemde taal goed genoeg spreekt om

er een conversatie in te houden. Slechts $\frac{1}{4}$ van de burgers spreekt nog een tweede vreemde taal, ondanks het feit dat dit de doelstelling is die de EU wil nastreven voor haar burgers. Alarmerend in deze tabel is dat over een tijdspanne van iets meer dan 6 jaar de meertaligheid binnen de EU licht is afgenomen, wat te vergelijken is met de al vernoemde lichte terugval in taaldiversiteit in het onderwijs. 46% van de burgers sprak in 2012 geen enkele vreemde taal. Uit deze cijfers en bovenstaande cijfers over het onderwijs kan geconcludeerd worden dat het huidige beleid van de EU niet effectief is, omdat de burgers niet dichterbij komen bij de beoogde doelstellingen, integendeel. Hieraan moet echter worden toegevoegd dat de EU burgers zelf positief staan tegenover meertaligheid. Zo gaat 72% akkoord met de aanname dat er twee vreemde talen moeten gekend zijn en zegt 88% dat andere talen leren nuttig is (Europese Commissie 2012: 7).

3.2 Beleid in eigen instellingen

Ook met betrekking tot de Europese instellingen staan meertaligheid en gelijkheid tussen talen centraal. Er wordt geen verschil gemaakt tussen officiële talen en werktalen, waardoor in principe de 24 officiële talen in alle instellingen gebruikt mogen worden. In het Europees parlement en de Europese Raad wordt hiervan ook intern nog veel gebruik gemaakt. De Europese commissie houdt vast aan het ideaal waarbij iedereen de documenten van de commissie moet kunnen raadplegen of corresponderen in zijn of haar eigen taal (externe communicatie). Hoewel ook bij formele samenkomsten iedereen de eigen moedertaal mag spreken, wordt er in de praktijk vaak teruggегреpen naar drie zogenaamde procedurele talen: Engels, Frans en Duits. Vaak worden interne documenten enkel in deze drie talen vertaald (Europese Commissie 2016). De Uitspraken van het Hof van Justitie worden eveneens in alle Officiële talen vertaald, hoewel de werktal hier nog vaak het Frans is. Hierbij kan men zich afvragen of het echt nodig is om te vertalen naar alle officiële talen. Aangezien EU wetgeving vaak van toepassing is op alle lidstaten, hebben alle burgers het recht hierover informatie te krijgen in hun eigen taal, zoals dat ook op nationaal niveau gebeurt. Dit maakt de instellingen meer open en effectief, omdat de burger hierdoor actief kan zijn zonder een vreemde taal te kennen (Europese Commissie 2015). De kosten voor vertaling binnen alle EU lidstaten samen komen neer op minder dan

één procent van het totale budget, wat omgerekend betekent dat elke burger ongeveer twee euro per jaar betaalt aan vertalingen.

Ook verdragsrechtelijk zit meertaligheid verweven in de structuur van de Europese Unie. In het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie dat in 2009 in werking trad zijn artikel 20, 24 en 342 belangrijk in het erkennen van meertaligheid. Volgens artikel 20 van het VWEU houden alle Europese burgers zich het volgende recht voor:

om verzoekschriften tot het Europees Parlement te richten, zich tot de Europese ombudsman te wenden, alsook zich in een van de talen van de Verdragen tot de instellingen en de adviesorganen van de Unie te richten en in die taal antwoord te krijgen.

Vergelijkbaar hiermee is artikel 24 dat het volgende zegt:

Iedere burger van de Unie kan de in dit artikel of in artikel 13 van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde instellingen of organen aanschrijven in een van de in artikel 55, lid 1, van het Verdrag betreffende de Europese Unie genoemde talen en ook in die taal antwoord krijgen.

Tenslotte is er nog artikel 342 dat handelt over de manier waarop het taalbeleid van de EU veranderd kan worden:

De regeling van het taalgebruik door de instellingen van de Unie wordt, onverminderd de bepalingen van het statuut van het Hof van Justitie van de Europese Unie, door de Raad met eenparigheid van stemmen bij verordeningen vastgesteld.

In principe zou je dus kunnen stellen dat er in de Europese instellingen al een verdoorgedreven vorm van taalfaciliteiten aanwezig is, omdat er maar liefst naar 24 talen vertaald wordt. Elke burger kan zich dus naar deze “overheid” richten en een antwoord krijgen in zijn/haar eigen taal. Er is hier dan ook een duidelijk verschil met het beleid naar de lidstaten, waarbij verwacht wordt dat de burgers zelf meertalig zijn om zo in een aantal talen te kunnen communiceren. In de instellingen zou je wel met één taal overal kunnen functioneren volgens de verdragen.

4 Methodologie en kernvragen

Ondertussen is het duidelijk dat de taalfaciliteiten op zijn minst een woelige geschiedenis gekend hebben. Met de achtergrond van de taalfaciliteiten zoals ze ontstaan zijn in België gaan we nu op zoek naar een antwoord op de centrale vraag in deze thesis: kan het concept van de faciliteitengemeente, ondanks de problemen die er geweest zijn, gebruikt worden voor de creatie van eventuele “faciliteitenregio’s” in de Europese Unie? We zoomen dus in op het beleid dat de EU naar de lidstaten voert. Niet op dat van de instellingen, want daar is er al een beleid dat gebruik maakt van een instrument dat we taalfaciliteiten kunnen noemen, aangezien zowel lidstaten, burgers, als instellingen onderling in alle officiële talen met elkaar kunnen communiceren.

Het is belangrijk hier op te merken dat het concept van taalfaciliteiten niet als statisch moet worden gezien. Het feit dat België het enige voorbeeld is van een taalregime met deze naam wil niet zeggen dat faciliteiten altijd op die manier georganiseerd moeten worden. Theoretisch zijn de mogelijkheden dan ook zeer ruim. Taalfaciliteiten hoeven bijvoorbeeld niet altijd een uitzondering in te houden op een eentalig regime. Ze kunnen ook voorkomen in een regime waar bijvoorbeeld drie talen officieel zijn en volle rechten hebben, waaraan nog twee talen worden toegevoegd met beperkte rechten. Naast de 24 officiële talen van de EU zouden er faciliteiten kunnen bestaan voor de minderheidstalen, enz.

In een Europese integratie die sinds de jaren '50 steeds verder gaat, is het niet onlogisch dat de interne migratie (d.w.z. van één lidstaat naar een andere) steeds verder zal toenemen. De EU heeft op dit moment maar liefst 24 officiële talen en het is dan ook uiteraard niet mogelijk om al die talen machtig te zijn als ambtenaar, een algemene meertaligheid is dus geen optie in de praktijk op nationaal of regionaal niveau. We werken en reizen steeds meer in andere lidstaten, wat eventueel kan leiden tot moeilijkheden in verband met de taal die gesproken wordt in een andere lidstaat. Deze taal- en cultuurverschillen blijken een grote rem te zijn op de geografische mobiliteit van de Europeanen (Bonin et al. 2008: 9), wat kan leiden tot problemen betreffende de economie en de werkgelegenheid in een interne markt als die van de EU. Een beleid van taalfaciliteiten in de lidstaten zou deze problemen deels kunnen oplossen. De EU

zou de impuls kunnen geven aan de lidstaten om in hun taalregime faciliteiten te voorzien voor de taal of talen van grote minderheidsgroepen die naar de lidstaat verhuizen. Zo zou een land als Italië bijvoorbeeld faciliteiten voor het Roemeens kunnen overwegen, wegens het grote aantal Roemenen dat er tegenwoordig verblijft om er te werken. Een land als België daarentegen, dat in zekere zin als kruispunt fungeert in het centrum van de EU, zou gebaat kunnen zijn met faciliteiten voor het Engels. Dit is de taal die het vaakst onderwezen wordt in de EU en bijgevolg het meest verspreid is als tweede taal (zie tabel in 3.1).

Het gaat hier dus over de talen van grote groepen mensen die in een andere lidstaat verblijven. In feite zouden enkel de officiële talen van de EU voor faciliteiten in aanmerking komen, omdat het aantal sprekers van een minderheidstaal in een andere lidstaat normaal gezien nooit groot genoeg kan zijn om er aanspraak op te maken. De faciliteiten zouden ook enigszins beperkter zijn dan in België. Onderwijs inrichten voor een nieuwe taal in een land of regio is een omslachtig en eigenlijk overbodig proces, want het blijft de bedoeling dat nieuwkomers die lang of definitief wensen te blijven zich integreren en dat kinderen naar school gaan in de lokale taal. De faciliteiten zouden dienen om mensen te helpen die voor korte of middellange termijn in een andere lidstaat moeten verblijven of voor mensen die langer zullen blijven, maar pas aan het begin van de integratie staan.

In het vorige hoofdstuk zijn we nagegaan wat de huidige taalpolitiek van de EU precies inhoudt en wat de gebreken ervan zijn. Met deze informatie in het achterhoofd kan worden nagegaan of het voorstel om bepaalde talen binnen de Unie faciliteiten te geven doenbaar en effectief zou zijn, vertrekkende vanuit een systeem van taalfaciliteiten zoals we die in België kennen. Hiervoor heb ik beroep gedaan op de schaarse bestaande literatuur rond dit thema, aangevuld met een aantal interviews met kenners van deze problematiek. Dit was nodig om meer inzicht te krijgen in het ingewikkelde systeem in België. De eerste expert die ik interviewde was Huub Broers, de huidige burgemeester van Voeren. Hierna kwam Eddy Frans, de voorzitter van vzw “De Rand”, een organisatie die ervoor zorgt dat de toegang tot de Nederlandstalige cultuur in de rand rond Brussel gewaarborgd blijft. Daarna trok ik naar Els Witte, ere-rector van de VUB die gedurende haar loopbaan heel wat onderzoek gedaan en geschreven heeft rond de taalfaciliteiten. Afsluiten in de rand rond Brussel deed ik met Walter

Vansteenkiste, burgemeester van Wemmel, die me de Wemmelse visie op de taalfaciliteiten uitlegde. Uiteraard is het ook nodig om een blik te werpen over de taalgrens om te zien of daar de visies verschillen of net dezelfde zijn. De woordvoerder van de Duitstalige gemeente Büllingen antwoordde op mijn vragen, alsook de burgemeester van Moeskroen, Alfred Gadenne. Tot slot mag ook de stem van de EU in dit verhaal uiteraard niet ontbreken. Daarom had ik een interview met europarlementslid Ivo Belet. Verder waren er ook heel wat personen die helaas niet gereageerd hebben. Ik heb de burgemeesters van alle faciliteitengemeenten aangeschreven. Ook van de europarlementsleden Mark Demesmaecker en Guy Verhofstadt kreeg ik helaas geen antwoord.

Om een antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag “Kunnen taalfaciliteiten een nuttig instrument zijn binnen het taalbeleid van de EU?” hadden de vragen die ik stelde tijdens de interviews zowel een Belgische als een Europese invalshoek. Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag hierboven is er nood aan een aantal bijkomende onderzoeksvragen: “Hebben de taalfaciliteiten in België hun nut bewezen?”, “Hebben ze de taalproblemen in België opgelost?” en “Hebben de faciliteiten een toekomst in België?” zijn relevante vragen die mee kunnen aangeven of taalfaciliteiten in de EU wel een goed idee zouden zijn. Antwoorden op deze onderzoeksvragen heb ik, zoals reeds vermeld, gekregen aan de hand van interviews waarin ik de volgende vragen stelde:

1. De taalfaciliteiten werden aanvankelijk ingevoerd als tijdelijke maatregel. Waarom bestaan volgens u taalfaciliteiten anno 2016 nog steeds?

2. Hebben de faciliteiten in het verleden hun nut bewezen? Welk nut was dat dan?

3. Zijn er volgens u ook nadelen aan verbonden?

4. Wordt er in uw gemeente door de jaren heen steeds minder of juist meer gebruik van gemaakt?

5. Ziet u verschillen met andere faciliteitengemeenten (Brusselse Rand, Oostkantons, Voeren, ...)?

6. Hoe ziet u de toekomst van de taalfaciliteiten (afschaffen/uitbreiden)?

7. Denkt u dat taalfaciliteiten een rol kunnen spelen binnen het Europese beleid? Bijvoorbeeld om de communicatie te verbeteren bij interne migratie of net om de minderheidstalen te beschermen?

8. De taalsituatie is in een aantal faciliteitengemeenten meer divers geworden, bv. door instroom van vluchtelingen en migranten. Moeten de faciliteiten volgens u in dat opzicht herzien worden? Moeten we met andere woorden faciliteiten voorzien voor andere taalminderheden?

9. Er wordt gezegd dat de EU “verengelt”, zou u met deze stelling akkoord gaan?

Deze interviews verliepen met een aantal respondenten (Frans, Vansteenkiste, Witte) mondeling, de anderen kozen ervoor om mij een schriftelijk antwoord op mijn vragen te sturen. Om tot een schriftelijke weergave van de resultaten van deze bevraging te komen, heb ik alle interviews meerdere keren grondig beluisterd/gelezen en geclusterd per vraag of thema. Deze resultaten komen nu aan bod, waarvoor de interessantste passages getranscribeerd en geïncorporeerd zijn in de volgende hoofdstukken.

5 Interviews kenners taalfaciliteiten in België

Het eerste deel van de interviews zoomt deels in op de geschiedenis van de faciliteiten, maar vooral op de huidige situatie in België. Op die manier krijgen we een beter beeld van wat de taalfaciliteiten tegenwoordig nog precies inhouden en of ze volgens de respondenten nog lang zullen blijven bestaan. Naast de toekomst zullen ook de eventuele onderlinge verschillen tussen faciliteitengemeenten aan bod komen. Uiteraard zal ook worden nagegaan of de faciliteiten nuttig (geweest) zijn.

5.1 Waarom bestaan de faciliteiten nog?

De reden waarom de faciliteiten nog steeds bestaan ligt volgens alle ondervraagden aan het feit dat ze als het ware “gebetonneerd” zijn in de grondwet, ondanks de omzendbrief Peeters. Els Witte zegt dat Nederlandstaligen en Franstaligen een heel andere interpretatie hebben gegeven aan de faciliteiten. Volgens haar hebben de Franstaligen ze altijd gezien als een uitbreiding van Brussel in de Vlaamse rand. Ze verhuisden massaal naar faciliteitengemeenten rond Brussel. Hierdoor werden zij demografisch belangrijker in deze gemeenten en konden ze de democratische mechanismen gebruiken om de Franstalige visie op de faciliteiten als het ware op te dringen. Eddy Frans licht hierover kort toe dat er in België zeer speciale meerderheden nodig zijn om de taalfaciliteiten ongedaan te maken, ook aan Franstalige zijde, waar men altijd al van mening was dat ze niet tijdelijk moesten zijn. Dit wordt ook duidelijk in het interview met burgemeester Gadenne van Moeskroen:

La législation sur l'emploi des langues en matière administrative ne me paraît contenir aucune disposition laissant supposer que les facilités linguistiques ont un aspect temporaire ou provisoire. Dans un Arrêt de juin 2014, le Conseil d'Etat a d'ailleurs souligné le caractère éternel des facilités linguistiques.

Huub Broers maakt hierbij de bemerking dat de Franstaligen ze dus wel wensen in stand te houden, maar er zelf vaak niet correct mee omgaan. Verder denkt hij ook dat de in zijn ogen unitaristische regeringen na 1963 er mee voor gezorgd

hebben dat er niet snel werk is gemaakt van een afbouw van de faciliteiten. Ze zitten volgens Eddy Frans vaster dan ooit, hoewel ze voor de burger steeds minder relevant worden naar zijn aanvoelen. Dit aanvoelen wordt bevestigd in de cijfers van de stad Wemmel, waar maar ongeveer 4 à 5 procent van de inwoners gebruikt maakt van kiesbrieven in het Frans. In Moeskroen heeft slechts 2,67 procent van de inwoners een Nederlandstalige identiteitskaart.

5.2 Waren de faciliteiten nuttig?

Op de vraag of de faciliteiten in het verleden hun nut bewezen hebben lopen de meningen uiteen. Eddy Frans zegt dat ze in de eerste plaats noodzakelijk zijn geweest om überhaupt tot een wet bestuurszaken te kunnen komen, het was dus een compromis dat nodig was. Het bracht met zich mee dat Franstaligen, als ze bijvoorbeeld ervoor kozen om in de rand rond Brussel te gaan wonen, vaker kozen voor een faciliteitengemeente waardoor de demografische samenstelling daar sneller veranderde. Eigenlijk is dit totaal het tegenovergestelde van wat men met de faciliteiten wilde bereiken. Dit wordt beaamd door Huub Broers, die zegt dat *“als ze dus één “nut” hebben gehad, dan is het dat van de versnippering van ideeën en het ontstaan van adviserende organen die zich regelrecht tegenover de Raad van State en zelfs de Wetgevende Macht plaatsen”*.

Walter Vansteenkiste zegt over het nut van de faciliteiten dat dat er helemaal in het begin wel degelijk was, maar dat het oplossende karakter zeer snel plaats maakte voor allerlei politieke spelletjes. Volgens Frans is het niet nodig om nog zo ingewikkelde taalregimes te hebben in een tijd van globalisering en meertaligheid. Toch ziet hij dat het Franstalige onderwijs, dat dankzij de faciliteiten mag ingericht worden in de randgemeenten, goed draait en dat de leerlingenaantallen niet afnemen. In die zin wordt er toch aan bepaalde noden van de lokale bevolking voldaan. Een probleem hierbij wordt opgemerkt door burgemeester Vansteenkiste. Hij zegt dat het inderdaad een goede zaak is dat het basisonderwijs in het Frans kan georganiseerd worden, maar uiteindelijk moeten die kinderen toch nog naar een andere gemeente als ze Franstalig middelbaar onderwijs willen. In de Franstalige gemeenschap worden ze dan als “vreemdeling” beschouwd, waardoor ze achteraan op de wachtlijst komen, omdat ze niet eigen zijn aan het Franstalige onderwijs. Het is verder ook niet echt

duidelijk onder welk leerplan dat basisonderwijs dan valt en daarvoor moeten voortdurend uitzonderingen aangevraagd worden. Huub Broers merkt hierbij nog op dat voor een kleine gemeente als Voeren de kosten omtrent taalfaciliteiten kunnen doorwegen. Volgens Witte hebben de faciliteiten enkel voor de Franstaligen heel wat opgeleverd, de situatie in de faciliteitengemeenten rond Brussel verschilt volgens haar in wezen heel weinig van die van Brussel.

5.3 Zijn er verschillen tussen de faciliteitengemeenten onderling?

Hierna probeerde ik zicht te krijgen op verschillen tussen de faciliteitengemeenten onderling. Eddy Frans zegt hierop dat er in het algemeen weinig verschillen op te merken zijn. Ook in de Brusselse rand zien we bijvoorbeeld een daling van de aanvraag van kiesbrieven in het Frans, net zoals dat het geval is in een grensgemeente als Voeren. Huub Broers zegt dat de Franstaligen in de Brusselse rand de Vlamingen zien als inwijkelingen en denken dat ze in een Brusselse gemeente wonen. Alleen tegenover Wemmel staat hij positief, omdat het daar volgens hem de juiste richting uitgaat. In de Duitstalige gemeenten stelt hij vast dat de inwoners meer zelfstandigheid en minder afhankelijkheid van het Waals gewest wensen. Vansteenkiste zegt dat Wemmel de faciliteiten inderdaad gewoon respecteert, niet meer, niet minder: *“Onze burger vindt dat het zijn zaak vergemakkelijkt en dat is de bedoeling”*. Volgens Witte liggen de verschillen tussen de gemeenten onderling bijna uitsluitend aan demografie. Als de demografische balans overslaat, dan verandert de situatie radicaal. Dit is begin jaren’ 2000 gebeurd in Voeren, mede door de grote aantal Nederlanders in de bevolking daar, die vanaf dat jaar hun stem mochten uitbrengen.

5.4 Uitbreiding faciliteiten?

In het huidige tijds klimaat waarin migratie een belangrijk thema is, zou een uitbreiding van de faciliteiten voor andere talen niet compleet ondenkbaar zijn. Toch zijn alle kenners het erover eens: een uitbreiding van de taalfaciliteiten in Belgische context komt er nooit meer. Een treffende uitspraak hierover kwam opnieuw van Huub Broers: *“Uitbreiden zal Vlaanderen nooit meer aanvaarden (op Groen en PVDA na). En dat kan ook gewoon niet. Of ze moeten van mij de*

Jan Palach van Vlaanderen willen maken". Vansteenkiste benadrukt dat taalkundige assimilatie een onderdeel van integratie moet zijn, liefst het Nederlands in het nog altijd Vlaamse Wemmel, maar het Frans kan ook. Eddy Frans zegt hierbij dat we wel de mensen die naar hier immigreren initieel moeten helpen, maar uiteindelijk moeten ze de taal van de regio leren.

5.5 Toekomst van de faciliteiten

Voor alle respondenten is het duidelijk dat we nog een hele tijd vast zullen blijven zitten aan het huidige taalregime, omwille van het feit dat er 2/3 meerderheden nodig zijn aan beide zijden van de taalgrens om ze ongedaan te maken. Els Witte zei dat een zeer verregaande politieke verandering, zoals bijvoorbeeld de splitsing van België, dit taalregime omver zou kunnen werpen. Maar zulke verandering zit er volgens haar de komende jaren niet meteen aan te komen.

6 Faciliteiten als onderdeel van Europese taalpolitiek?

Het tweede luik van het interview ging over de vraag hoe een beleid van taalfaciliteiten de huidige communicatieproblemen binnen de EU zou kunnen oplossen. Eddy Frans zegt dat meertaligheid noodzakelijk is om als burger goed te kunnen functioneren binnen de EU. Het hebben van een gemeenschappelijke taal leek hem dan ook een goed idee. Toch zou hij ervoor kiezen om een taalkwestie niet opnieuw juridisch in te vullen, waardoor taalregimes zouden ontstaan. Het klinkt volgens hem zeer aantrekkelijk, maar er zouden ook op praktisch vlak problemen kunnen opduiken (competentie van het personeel, financiële extra lasten, ...). Het hebben van een gemeenschappelijke *lingua franca* zou dus met andere woorden zeer handig zijn, en tot op zekere hoogte bestaat dit vandaag al zonder dat het in een wet gegoten is. In een aantal landen binnen de EU is de kennis van bijvoorbeeld het Engels al meer dan goed genoeg om mensen in het Engels te kunnen helpen in de publieke sector. Huub Broers merkt op dat meertaligheid in Europa uiteraard een heel ander gegeven is dan in België. Hij denkt ook dat bepaalde landen het Engels niet zomaar zouden aanvaarden als extra taal, laat staan als bestuurstaal:

Probeer maar eens aan de Tsjechen, een land dat ik goed ken, te vragen om hun taal in tweede orde te plaatsen. Je zou wat meemaken. Of ga in Frankrijk eens zeggen dat het Engels voortaan ook bij hen de Europese bestuurstaal zou worden. Jeanne d'Arc indachtig riskeer je dan de brandstapel.

Voor een eenheidstaal binnen de Europese instellingen is hij overigens wel te vinden... *“maar stel die vraag maar eens in Frankrijk of Wallonië”*.

Positiever tegenover het Europese verhaal staat Walter Vansteenkiste. Hij zegt dat als Europa evolueert zoals we dat mogen verwachten, het hebben van een gemeenschappelijke taal zeer nuttig zal zijn. Hij omschrijft het als een natuurlijke reflex om te zoeken naar een *lingua franca*. Hij zegt hierbij dat dit ten goede komt aan het bestuur, maar niet noodzakelijk ten koste hoeft te gaan van de reeds bestaande talen binnen een bepaald gebied. Volgens Els Witte heeft de Europese taalpolitiek zich voornamelijk gericht op het onderwijs voor het

verspreiden van meertaligheid. In de praktijk speelt een taal als het Engels dus al een heel belangrijke rol in het onderwijs en in de onderlinge contacten. Hierbij komt de aandacht voor minderheidstalen. De meertaligheidspolitik komt volgens haar neer op de verspreiding van het Engels. Een politiek van faciliteiten is een inbreuk op territoriale aspecten. Men wil in Europa net zorgen dat iedereen zijn identiteit behoudt, maar daarnaast mag er plaats zijn voor een Europese identiteit, maar tot nu toe heeft men geen territoriale politiek gehanteerd hiervoor.

Als we een kijkje nemen over de taalgrens, zien we gelijkaardige antwoorden. Over het nut van de faciliteiten wordt in de Duitstalige gemeente Büllingen gezegd dat ze nodig waren om de communicatie te bevorderen, maar over een compromis wordt hier niets gezegd. Als nadeel aan de faciliteiten wordt in deze gemeente aangehaald dat sommige gemeenten verplicht werden ze in te voeren en andere mochten kiezen. Verder richt Büllingen zich op de drie landstalen, ook in het Nederlands kan je er terecht. Dit interview wordt afgesloten met het statement dat het Engels zich steeds sterker zal manifesteren binnen Europa, of de EU dat nu leuk vindt of niet.

Uit het voorgaande mag duidelijk worden dat het taalkundige “experiment” in België ook vandaag nog met heel wat problemen te maken heeft. De experts gaven dan ook meerdere redenen waarom een politiek van faciliteiten geen goed idee is voor Europa. Toch zagen de kenners wel een zeker potentieel in het idee om binnen lidstaten gemeenschappelijke talen te creëren. Ivo Belet van de EVP zegt dat in de wandelgangen van het parlement het Engels veruit de meest gebruikte taal is. Toch zal het volgens hem altijd mogelijk blijven één van de officiële talen van de EU te gebruiken. Deze regel is overigens al vastgelegd in 1958, toen de toenmalige Europese Gemeenschap nog in de kinderschoenen stond. Over een uitbreiding van de taalfaciliteiten in België is hij heel kort: het is beter voor de nieuwkomers om de taal te leren van de gemeenschap waarin ze terechtkomen en die bijzondere meerderheden die nodig zijn om iets aan de taalwetten te veranderen zullen nooit gehaald worden. Op het voorstel om een bepaalde taal faciliteiten te geven in specifieke lidstaten van de Unie zegt Belet het volgende:

De Europese Unie zet zich in de eerste plaats in voor meertaligheid en bevordert de taalkundige diversiteit in plaats van uniformiteit, in

overeenstemming met de Europese Verdragen, die nadrukkelijk bevestigen dat 'de Unie haar rijke verscheidenheid van cultuur en taal eerbiedigt' (art. 3 Verdrag van de Europese Unie). Dat is een essentieel basisbeginsel, om duidelijk te maken dat alle landen en burgers evenwaardig zijn in het Europese project. De Europese Unie kan enkel beslissen over de officiële talen van de Europese instellingen en heeft dus geen verdragsrechtelijke bevoegdheid om te beslissen over de keuze van de officiële landstalen in de lidstaten. Daarnaast lijkt het idee dat één enkele taal de oplossing voor alle taalkundige problemen kan zijn wel aantrekkelijk, maar kan het ook te simplistisch zijn: uit recente enquêtes blijkt namelijk dat ook nu nog minder dan de helft van de bevolking van de EU het Engels goed genoeg beheerst om effectief te kunnen communiceren.

Hieruit blijkt dus dat een eventuele wetgevende impuls om een extra taal te promoten vanuit de lidstaten zelf zou moeten komen, aangezien het geen bevoegdheid van de EU is.

7 Persoonlijke reflectie

Aan het einde van deze masterproef is het naar mijn mening duidelijk geworden dat het Europese taalbeleid te kampen heeft met problemen. Er wordt te weinig vooruitgang geboekt in de “moedertaal + 2-regel”, wat erop wijst dat de bevolking ondanks het beleid niet “meertaliger” wordt. Hierbij moet echter worden opgemerkt dat ook de lidstaten hierin een grote rol spelen, want het zijn zij die beslissen over het onderwijssysteem, wat essentieel is om de meertaligheid te vergroten. Deze falende taalpolitiek draagt bij aan het feit dat het vrije verkeer van personen en diensten in de EU niet optimaal verloopt, wat wel nodig is in een vrije markt.

De vraag is dan ook hoe men precies de taalpolitiek zou kunnen aanpassen om de arbeidsmobiliteit te verhogen. De EU draagt de promotie van de nationale en regionale talen als cultuurdragers hoog in het vaandel en dit is zonder meer positief. Hiernaast zou er ook een component van taalfaciliteiten kunnen bestaan, zonder aan de diversiteit te willen raken. Deze faciliteiten zouden beperkt zijn tot de communicatie met overheidsdiensten, want de EU is één in verscheidenheid en het mag nooit de bedoeling zijn om te evolueren naar een regime waarbij je bijvoorbeeld met het Engels in heel veel delen van de Unie terecht kan in alle domeinen (ook voor onderwijs), integendeel. Taalfaciliteiten betekenen een uitzondering op een bestaand taalregime, waarbij een andere taal kan gebruikt worden als extra optie, nooit als vervanging van de officiële taal in dat gebied. Vanuit deze invalshoek zou elke regio binnen de Unie taalfaciliteiten kunnen invoeren voor een Europese officiële taal die het meest voor de hand ligt in een bepaalde regio: op dit moment vaak het Engels. Met andere woorden, in een gemeentehuis in Vlaanderen moet je kunnen geholpen worden in het Engels of het Nederlands, in Italië in het Italiaans en bijvoorbeeld in het Roemeens, wegens de grote Roemeense populatie in dat land. De 24 officiële talen binnen de EU zouden dus gelijkwaardig blijven. Zeker omdat er niet gezegd is dat het Engels voor elk land de beste keuze is. Elke lidstaat zou individueel moeten bekijken of taalfaciliteiten nodig zijn om meer mobiliteit te creëren en moeten nagaan over welke taal of talen het dan gaat.

Verder kunnen we ons de vraag stellen of het systeem dat ik hier voorstel niet al op vrij grote schaal toegepast wordt binnen de EU, zonder een actief beleid. Ik denk inderdaad dat dit zo is en dat het altijd beter is problemen spontaan op te lossen zonder naar wettelijke bepalingen te moeten grijpen, dit werd beaamd door Eddy Frans. Hij was ook van de mening dat we als EU burgers moeite moeten doen om een gemeenschappelijke taal te vinden voor elke conversatie. Toch denk ik dat in zo'n groot gebied een wettelijke impuls nodig kan blijken om maatregelen overal te verspreiden. Verder is het ook zo dat binnen de Europese instellingen feitelijke taalfaciliteiten al aangeboden worden binnen het beleid van meertaligheid, het is dus niet zo vreemd hiervoor ook een toepassing te zoeken voor de lidstaten. Uiteraard is het ideaalbeeld dat men in de hele EU met één van de 24 officiële talen terecht kan niet uitvoerbaar om evidente praktische redenen. Uit de verschillende interviews bleek echter dat een systeem zoals ik het voorstel niet op veel bijval kan rekenen. Een opmerkelijke kritiek kwam van Els Witte, die zei dat een dergelijk systeem nationalistische opflakkingen met zich zou meebrengen. Dit werd door Huub Broers bevestigd. Ik begrijp deze kritiek, maar ga er niet helemaal mee akkoord. De bedoeling is helemaal niet om nationale talen te verdringen en een paar Europese “werktalen” over te houden, wel om een tijdelijke oplossing te bieden aan EU burgers die voor een bepaalde periode naar een ander land willen of moeten (bijvoorbeeld omwille van een job, detachering genoemd). Om de Europese integratie uit te diepen lijken me zulke offers noodzakelijk. Officiële talen zullen mijns inziens ook niet aan belang verliezen, want bij een langdurig of definitief verblijf in een andere lidstaat blijft het uiteraard aangewezen om de nationale of regionale taal te leren.

Het organiseren van taalfaciliteiten brengt echter ook wat organisatorische problemen met zich mee. Het kan bijvoorbeeld moeilijk zijn om bekwaam personeel te vinden en op financieel vlak betekent het een extra last voor de betrokken overheid. Daarom moet er goed bekeken worden waar de nood aan faciliteiten echt aanwezig is. Een kleine landbouwgemeente zal er logischerwijs veel minder aan hebben dan een grote stad waar veel internationale bedrijven gevestigd zijn. Het model dat gebruikt zou kunnen worden door de EU moet dan ook zeer flexibel zijn inzake tijd en ruimte. Het moet kunnen aangepast worden aan de populatie die aanwezig is en aan het gebied waar ze nodig zijn.

Taalfaciliteiten in Europees verband zouden waarschijnlijk ook meer gebruikt worden dan de faciliteiten in Belgische context, omdat het in hoofdzaak gaat over mensen die tijdelijk in een ander land verblijven, bijvoorbeeld door detachering. In een Nederlands interview zei de bevoegde eurocommissaris Marianne Thyssen dat in de EU de gemiddelde detacheringsduur slechts 4 maanden bedraagt (NPO Radio1.nl 2016), te kort voor een echte integratie. Dit staat dus loodrecht op de faciliteiten in België, waar het overgrote deel van de bevolking dat naar een faciliteitengemeente verhuisd is, er ook is blijven wonen. Het is logisch dat een aantal onder hen zich aanpast aan de taal die in die gemeente gesproken wordt en dat daardoor de vraag naar faciliteiten in België relatief klein is. De context van faciliteiten in de EU zou dus totaal verschillend zijn, hoewel we niet kunnen uitsluiten dat ook mensen die zich toch definitief in een bepaalde regio vestigen er gebruik van blijven van maken. Toch zou ook hier een mouw aan gepast kunnen worden, omdat elke regio ze op elk moment zelfstandig zou moeten kunnen afschaffen als blijkt dat er geen nood meer aan is of dat er ondertussen meer “immigranten” zijn die andere talen spreken.

Tot slot heb ik nog een voorbeeld van het feit dat er in de politiek ook al wordt nagedacht over toenemende geografische mobiliteit binnen de EU en dat taalveranderingen daarvoor nodig kunnen zijn voor de mensen die al gekomen zijn, maar ook ertoe kunnen bijdragen dat burgers makkelijker de stap zetten om zich te verplaatsen. Brusselse CD&V parlementsleden Grouwels en Delva stellen voor om in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de overheidsdiensten het Engels als “onthaaltaal” te laten gebruiken. Ook de websites van de Brusselse gemeenten zouden dan in het Engels beschikbaar zijn. Verder worden er Engelstalige welkomstpakketten en bewegwijzering voorgesteld om zo de internationale rol van Brussel te versterken (De Standaard 2016). Dit is een mooi voorbeeld van hoe een bepaalde regio, in dit geval Brussel, zijn taalpolitiek zou kunnen aanpassen om zich beter af te stemmen op de realiteit van de EU, die internationaal is, zeker in de grote steden. De voorgenoemde parlementsleden zullen wellicht het woord “taalfaciliteiten” niet gebruiken, ze zeggen zelfs uitdrukkelijk dat ze geen nieuwe duurzame faciliteiten willen creëren. Toch lijkt het beleid dat ze voorstellen er sterk op. In een bepaalde regio een specifieke taal toegankelijk maken om de geografische mobiliteit vooruit te helpen is exact hetzelfde als mijn voorstel hierboven.

8 Algemene Conclusie

In deze masterproef werd kort de geschiedenis geschetst die geleid heeft tot het ontstaan van de taalfaciliteiten in België. In twee case studies stelde ik vast dat dit niet zonder problemen verlopen is: de Brusselse Rand en Voeren waren hiervoor mooie voorbeelden. Hiernaast werd het Europese taalbeleid, dat draait rond meertaligheid, toegelicht. We zagen dat er in de praktijk een verschil was tussen enerzijds het beleid naar de lidstaten, waar mensen aangezet worden om naast de moedertaal nog twee andere talen te leren. Anderzijds wordt het beleid in de eigen instellingen gekenmerkt door een instrument dat sterk lijkt op taalfaciliteiten, aangezien de 24 officiële talen in principe mogen gebruikt worden in de communicatie. In het onderzoek werd nagegaan of taalfaciliteiten ook een rol zouden kunnen spelen in het externe taalbeleid. In diverse interviews werd duidelijk dat velen de taalfaciliteiten liever kwijt dan rijk zijn, maar dat dat op dit moment niet meer mogelijk is in België. Toch hebben ze in dit land hun nut bewezen, er wordt op dit moment nog steeds relatief veel gebruik van gemaakt, bijvoorbeeld van het Franstalige onderwijs in de Brusselse Rand. De vraag naar formulieren in een andere taal is echter nooit groot geweest. Mede hierdoor is de term “taalfaciliteiten” in België zeer negatief geladen, wat maakte dat de respondenten niet stonden te springen voor taalfaciliteiten binnen de EU, hoewel het hebben van een gemeenschappelijke taal die kan verschillen per gebied wel aantrekkelijk leek voor sommigen.

Met de informatie uit de interviews werd het voorstel voor taalfaciliteiten binnen de EU verder uitgewerkt in een kritische reflectie. Het huidige taalbeleid van de EU levert te weinig resultaat op, daarom moet er nagedacht worden over hoe het anders kan. Deze masterproef stelde een theoretische denkpiste voor die Europeanen beweeglijker kan maken binnen de grote interne markt van de EU, die alleen optimaal kan werken als er ook effectief verkeer van personen (en dus ook diensten) is op grote schaal. Mijn denkpiste was gefocust op het Belgische concept van “taalfaciliteiten”, dat door de tijd steeds negatiever bekeken wordt. Dit concept zou in het EU perspectief een beperktere en vergankelijkere invulling krijgen. Verder lijkt het erop dat men taalfaciliteiten binnen de EU met een andere term zou aanduiden voor hetzelfde concept, zoals het voorstel rond de “onthaaltal” in Brussel, dat zeer gelijkaardig is. Of zulke “onthaaltalen” er ooit

komen zal de toekomst moeten uitwijzen. Het staat alleszins vast dat er een oplossing moet komen voor de beperkte arbeidsmobiliteit binnen de EU. Een aangepast taalbeleid binnen de lidstaten kan hierbij een aanzienlijke duw in de goede richting zijn.

Bibliografie

- BONINet al. (2008). "Geographic Mobility in the European Union: Optimising its economic and social benefits". Institute for the Study of Labour (voor Europese Commissie, DG Employment, Social Affairs and Equal Opportunities).
- CEULEERS Evy, EYCKMANS June, DE SMET Hyo Jung (2015). "Meertaligheid onder de loep". Antwerpen: Garant.
- Council of Europe (1992). "European Charter for Regional and Minority Languages". Strasbourg. ETS 148.
- European Parliament (2015). "Language Policy": http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/en/displayFtu.html?ftuid=FTU_5.13.6.html
- Europese Commissie (2012). "Special Eurobarometer 386: Europeans and their languages".
- FERGUSON, Charles A. (1959). "Diglossia". In *Word*. 15 (3) pp. 325-340.
- FONTEYN, Guido (1983). "Voeren: een heel happart geval". Antwerpen: Soethoudt.
- KOPPEN, Jimmy, DISTELMANS, Bart, JANSSENS, Rudy (2002). "Taalfaciliteiten in de Rand: Ontwikkelingslijnen, conflictgebieden en taalpraktijk" (Brusselse Thema's 9). Brussel: VUBpress.
- Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft Belgiens Abteilung Allgemeine Dienste (2015). "De Duitstalige Gemeenschap- Onbekend België?". Pedagogisch Dossier. Duitstalige gemeenschap.
- SPOLSKY, B. (2004). "Language rights". In *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 113-132.
- VAN DE CRAEN, P. & WILLEMYNS, Roland (1988). "The Standardization of Dutch in Flanders". In *International Journal of the Sociology of Language* 1988 (3). pp. 45-64.
- VANDERMEEREN, S. (1996). "Language attitudes on either side of the linguistic frontier: A sociolinguistic survey in the Voeren/Fouron-area in Old Belgium North". In *Contrastive Sociolinguistics*. Berlin-New York:

W.de Gruyter. pp. 157-174.

- VAN HAEGENDOORN, M. (1983). "Van taalstrijd tot staatsvorming". Leuven: Davidsfonds.
- VAN VELTHOVEN, Harry. (2011). "Waarheen met België? Van taalstrijd tot communautaire conflicten". Brussel: ASP.
- WILLEMYNS, Roland (2002). "The Dutch-French Language Border in Belgium". In *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 23: 1-2. Routledge, pp. 36-49.
- WITTE, Els (1993). "Faciliteiten voor taalminderheden in de Brusselse rand" in *Brusselse Thema's*. 1:2. VUBpress, pp. 168-209.

Internetbronnen

- De Standaard (2016). "Maak Engels onthaaltaal in Brussel":
http://www.standaard.be/cnt/dmf20160422_02252164
- Documentatiecentrum de Vlaamse Rand (2009). "De zes faciliteitengemeenten rond Brussel" door Ann Mares:
<http://docu.vlaamserand.be/ned/webpage.asp?WebpageId=287>
- Documentatiecentrum de Vlaamse Rand (2015). "Faciliteitenonderwijs" door Karla Goetvinck:
<http://docu.vlaamserand.be/ned/webpage.asp?WebpageId=494>
- Europa Nu (2014). "Talen in de Europese Unie".
https://www.europa-nu.nl/id/vh7douknndsz/talen_in_de_europese_unie
- Europees parlement (2009). "multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment":
<http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1072474&t=e&l=en>
- Europese Commissie (2015). "Translation: Official EU languages":
http://ec.europa.eu/dgs/translation/translating/officiallanguages/index_en.htm
- Europese Commissie (2016). "De Officiële talen van de EU":
http://ec.europa.eu/languages/policy/linguistic-diversity/official-languages-eu_nl.htm

- Eurostat (2015). “Foreign languages learnt per pupil in upper secondary education, 2008 and 2013”:
[http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Foreign_languages_learnt_per_pupil_in_upper_secondary_education,_2008_and_2013_\(%C2%B9\)\(%25\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Foreign_languages_learnt_per_pupil_in_upper_secondary_education,_2008_and_2013_(%C2%B9)(%25)_YB16.png)
- Freie Universität Berlin (2014). “De standaardisering van het Nederlands in België”:
http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/nl/nedling/taalgeschiedenis/standaardisering_belgie/
- NPO Radio 1 (2016). “Eurocommissaris Thyssen over gelijk loon voor gelijk werk”:
<http://www.radio1.nl/item/347547-Eurocommissaris-Thyssen-over-'gelijk-loon-voor-gelijk-werk'.html>
- Vlaamse Overheid (2012). “Vlaanderen kiest”:
<http://www.vlaanderenkiest.be/verkiezingen2012/#/gemeente/73109/uitslagen>

